

Tarihi Türküler Bağlamında Şıpka Muharebeleri*

Shipka Battles in the Context of Historical Folk Songs

Dr. Nursel DEMİRDEN¹, Prof. Dr. Fatma Gülay MİRZAOĞLU SIVACI²

Öz

Osmanlı Devleti, 19.yüzyılda Batı'daki topraklarının önemli bir bölümünü çeşitli savaşlarda kaybetmiştir. Yaşanan zorlu muharebeleri bünyesinde bulunduran 93 Harbi (1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı) bu savaşlardandır. Osmanlı'nın Batı'daki topraklarının bir bölümünü kaybettiği savaşta, Şıpka Geçidi önemli gelişmelere sahne olmuştur. Osmanlı ve Rus orduları Şıpka Muharebelerinde önemli kayıplar vermiştir. 93 Harbi ve içerisinde yaşanan Şıpka Muharebeleri, günümüzde bir kısmı yaşamaya devam eden çeşitli türkülere de konu oluşturmuştur. Anadolu ve Balkan coğrafyasında söylenmeye devam eden türkülerde savaşın sosyal boyutu, cephe gerisinde yaşanan hayat ve cepheye dair bilgiler yer almaktadır. Sözlü kültür ürünü olan türküler yoluyla bu bilgiler gelecek kuşaklara taşınmaya ve sözlü tarihe kaynak oluşturmaya devam etmektedir. Türkülerin sözlü tarih araştırmaları için kaynak oluşturması konusu, üzerinde çok fazla araştırma yapılmamış, araştırılmaya muhtaç bir konudur. Çalışmanın çıkış noktası, halk bilimi ve tarih disiplinlerinin, akademik açıdan üzerinde durmadığını tespit ettiğimiz Şıpka türkülerinin, kültürel ve sözlü tarih kaynağı olarak değerine vurgu yapılmasıdır. Makalede; Şıpka Muharebeleri'ni anlatan türkü metinlerinden hareketle, söz konusu türkülerin odak noktasını oluşturan tarihi olaylar ve bunların türkülere yansımaları ele alınmaktadır. Ayrıca, bu çalışmada, literatürden elde edilen bilgi, metin ve görsel verilerden yararlanılarak Şıpka muharebelerinin gerçekleştiği fiziki, siyasi, sosyal koşullar tespit edilmekte; bu koşulların metinlerde hangi ifadelerle dile getirildiği ortaya konulmaktadır. Buna ek olarak, türkü metinlerinin yazılı tarih kaynaklarıyla uyumu, günümüzde canlı olarak varlığını koruma durumu, yapısal ve müzikal özelliklerinin tespiti amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Şıpka Geçidi, tarihi türkü, türkü, 93 Harbi, Osmanlı-Rus Savaşı

Makale Türü: Araştırma

Abstract

The Ottoman Empire lost a significant part of its territory in the West in various wars in the 19th century. The 93 War (1877-1878 Ottoman-Russian War), which includes the difficult battles, is one of these wars. In the war in which the Ottoman Empire lost part of its territory in the West, the Shipka Pass witnessed significant developments. The Ottoman and Russian armies suffered significant losses in the Battles of Shipka. 93 War and the Battles in Shipka have also been the subject of various types of folk songs, some of which continue to live today. In the folk songs that continue to be sung in Anatolia and the Balkan geography, there are information about the social aspect of the war, the life behind the battlefield and in the battlefield. Through folk songs, which are the products of oral culture, this information continues to be carried to future generations and to form a source for oral history. The issue of Turkish folk songs creating resources for oral history research is an issue that has not been researched much and needs to be researched. The starting point of the study is to emphasize the value of Shipka folk songs, which we have determined that folklore and history disciplines do not emphasize academically, as a source of cultural and oral history. Based on the folk song texts describing the Battles of Shipka, the historical events that constitute the focus of these folk songs and their reflection on the folk songs are discussed in the article.

*Bu çalışma, Prof. Dr. Fatma Gülay MİRZAOĞLU SIVACI danışmanlığında Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Halk Bilimi Anabilim Dalı'nda Nursel DEMİRDEN tarafından hazırlanan "Tarihi ve Sosyokültürel Bağlamda Türkiye Sahası Tarihi Türküleri" başlıklı doktora tezinden üretilmiştir. Söz konusu tez çalışması, yürütücülüğünü Prof. Dr. Fatma Gülay MİRZAOĞLU SIVACI'nın yaptığı, TÜBİTAK/SOBAG 1001 kapsamında desteklenen, 121K281 no'lu "Anadolu ve Balkan Coğrafyası Tarihi Türkülerinin Metin-Olay-Mekân Analizi" adlı projenin çıktılarından.

¹Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, nurseldemirdenn@gmail.com

²Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, gulaym@hacettepe.edu.tr

In addition, in this study, physical, political and social conditions in which Shipka battles took place are determined by using the information, text and visual data obtained from the literature; it is revealed with which expressions these conditions are expressed in the texts. In addition, it is aimed to determine the compatibility of folk song texts with written historical sources, the status of preserving their existence alive today, and their structural and musical characteristics.

Keywords: Shipka Pass, historical folk song, folk song, 93 War, Ottoman-Russian War

Paper Type: Research

Giriş

Halk edebiyatı ve müziğinin önemli bir türünü oluşturan türküler, halkın yaşadığı ferdi ve toplumsal olayların izlerini taşır. Dünyanın çeşitli yerlerinde icra edilen balad türünün belli bir hikâye içermesi, kişi ve olaylara dair bilgi taşıması, hikâye içeren şiirsel yapısının müzikle birleşerek bir bütün oluşturması gibi (Mirzaoğlu, 2021, s. 74-75) türkülerin bir bölümü de tarihi olaylardan izler taşır. Uzak ya da yakın geçmişte yaşanan olayların toplum üzerinde bıraktığı etkiler, “Anlatı Türküleri” ya da “Olay/Vak’a Türküleri” olarak adlandırılan türkülerde varlıklarını sürdürmeye devam eder (Özbek, 1981, s. 84-86; Boratav, 1969, s. 164). Tarihi olayları konu alan tarihi türküler de olay türkülerinin bir alt kolunu oluşturur. Tarihi olayların bireyin ve toplumun dünyasında oluşan etkilerinin gözlemlenebildiği, bu konuyla ilgili ipuçlarını bünyesinde taşıyan tarihi türküler, sözlü tarihe kaynaklık edecek güce sahiptir. Literatürde, türkü metinlerinin tarihi gerçekliğine dair yeterli çalışma yapılmamış olduğu yapılan araştırmalarla tespit edilmiştir. Yaratıldığı ve yaşatılmaya devam edildiği dönemin sosyal, kültürel hayatından izler taşıyan tarihi türkülerin sözlü tarih kaynağı olarak ele alınması gerekir. Çünkü türkülerde anlatılan olaylar, metinlerin barındırdıkları mekân, zaman, kişi adları ve motifler yoluyla, sözlü kültür unsuru niteliğini de taşıyarak, toplumun kültürel belleğinde yer edinirler (Acun, 2016, s. 111). İçerdiği siyasi, askeri ve idari olaylar, tarihi ve folklorik gerçeklik açısından uyumluysa bu türküler sözlü tarih verisi olarak kabul edilebilirler (Mirzaoğlu, 2015, s. 185). Makalede bu konuyla ilgili olarak; 93 Harbi’nin bir bölümünü oluşturan Şıpka Muharebelerinin, tarihi türkülerin sözlü tarihe kaynak olması açısından değeri tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda, öncelikle Balkan toprakları ve 93 Harbi ile ilgili kısa bilgi verilmiş, ardından Şıpka Muharebeleri’ne dair yazılı tarih kaynaklarında bulunan bilgiler ana hatlarıyla paylaşılmıştır. Daha sonra, Şıpka Muharebeleri konusunda ilgili Balkanlar’dan ve Anadolu’dan derlenmiş türkü metinleri verilmiştir. Söz konusu metinlerde, muharebeler ve savaşın arka planına dair ipucu niteliğinde kullanılan ifadeler vurgulanmıştır. Türkü metinleri ile yazılı kaynaklarda yer alan bilgilerin örtüşme yahut uyuşmama durumu tespit edilmeye çalışılmış; metinlerin yapısal ve müzikal özellikleri, icra yerleri ve bağlamları konusunda bilgi verilmiştir.

1. Balkanlar ve 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı

Balkanlar, Anadolu ile Avrupa’yı birbirine bağlayan önemli bir geçiş bölgesini oluşturur. Büyük ölçüde dağlık bir araziye sahip olan bölgede çok sayıda nehir de bulunmaktadır. Geçit özelliği gösteren yerlerin sayıca sınırlı olması, geçmiş yüzyıllarda Belgrad ve İstanbul arasında belli rotaların takip edilmesi gerekliliğini doğurmuştur (Karpas, 1992, s. 25). Bölgenin stratejik önemi, Osmanlı Devletinin de dikkatini çekmiş, 14. yüzyıldan itibaren Balkan topraklarına akınlar başlamıştır. Bu yüzyılda, bölgede farklı etnik grupların var olduğu, küçük devletler şeklinde zayıf siyasi oluşumların bulunduğu, büyük ölçekli devlet yapılanmalarının mevcut olmadığı görülür (Karpas, 2012, s. 24-25). I. Murad döneminde yapılan Kosova Savaşı (1389) ile Balkanlar’da Osmanlı’nın gücü artmış, bölgenin önemli güçlerinden olan Macarlar dışında Osmanlı’ya rakip bir güç kalmamıştır. I. Bayezid döneminde yapılan Niğbolu Savaşı (1396) sırasında, Avrupa kuvvetleriyle mücadele eden Osmanlı ordusunun, 60.000 civarındaki askerle savaşa katılması, bölgede Osmanlı kuvvetlerinin güçlü bir şekilde yerleşmiş durumda olduğunu göstermesi açısından önemlidir (Gülsoy, 2018, s. 35-

40). Bu nedenle 14. yüzyıl sonlarından itibaren Osmanlı'nın Balkanlar'da söz sahibi olan, etkin bir güç olduğunu söylemek mümkündür.

Osmanlı'nın Balkanlar'da zaman içinde artan güçlü konumu, bölgede etkili olmak isteyen diğer devletler için tehlike olarak görülmeye başlamıştır. Bölgenin etnik yapısının çok çeşitli olması, Osmanlı yönetiminin bu açıdan zor duruma düşürülmesini beraberinde getirmiştir. 16. yüzyıla kadar etnik kimliklerin ve ulusçu düşüncelerin ön plana çıkmadığı görülmekle birlikte, bu yüzyıldan itibaren Balkanlar'da küçük çaplı da olsa kıpırdanmaların olduğu bilgisi mevcuttur (Ortaylı, 2019, s. 64). Bölgede ilerleyen yıllarda Rus yönetiminin faaliyetleri sonucunda, Hıristiyan halkların arasında etnik boyutlu hareketlenmeler görülmeye başlanmıştır. Rus Devletinin, Balkanlar'daki Osmanlı yönetimini zayıflatmak ve kendi gücünü artırmak planları, 18.yüzyılda karşılığını bulmuştur. Karadağ ile başlayan etnik kimlikleri ön plana çıkarma faaliyetleri diğer Balkan halkları üzerinde de denenmiş; bu çerçevede Karadağ, Boğdan, Eflak ve Sırbistan gayrimüslim tebaası Ruslar tarafından tahrik edilmeye çalışılmıştır. (Uzunçarşılı, 2011, s. 70). Kemal Karpat, bu yüzyılda sultanın tavrı ve ticari kaygıların bölgedeki karışıklık ve hareketlilikte payı olduğunu belirtir. Ona göre, bu yüzyılda görülen olaylar üzerine Osmanlı sultanının, önceki yıllara nazaran dini kimliğinin vurgulanması ve Türk kimliğinin değerinin artırılmaya çalışılması, hükümdarın "tarafsız" kimliğine gölge düşürmüştür. Bunun yanında, bölge halkının ticari kaygılarla hareket edip Avrupalılar ve Ruslarla ticari ilişkilere girmesi, Osmanlı yönetimine karşı ticari konularla ilgili tavır alması, Balkanlar'daki milliyetçilik hareketlerinin güçlenmesini beraberinde getirmiştir (2012, s. 68-71). Bu yüzyılın sonlarına doğru Avrupa'da yaşanacak olaylar ve Fransız İhtilali (1789), bölgedeki etnik farklılıkların ve milli kimlik arayışlarının isyanlar şeklinde ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır.

19. yüzyıl Balkanlar'da milliyetçilik hareketlerinin en üst seviyede yaşandığı bir dönemdir. Bu yüzyıla, halk arasında ayrılıkçı fikirlerin görünür şekilde yayıldığı ortamlar, Avrupa devletlerinin bölge üzerinde söz sahibi olma çabaları ve askeri müdahalelerle bastırılmaya çalışılan isyanlar damgasını vurmuştur (Hayta ve Birbudak, 2010, s. 1). 1856'da Islahat Fermanı'nın kabul edilmesinin ardından Rusların Panslavizm politikasını Balkanlar'da yayma faaliyetlerini artırması, Sırp ve Karadağ isyanlarının patlak vermesi, Bosna-Hersek olayı ve Bulgar sorunu dönemin önemli olaylarıdır (İpek, 2002, s. 16). Öyle ki, 1876'da yaşanan Bulgar isyanı sonrası, Balkanlar'da süren karmaşa ortamı nedeniyle İstanbul'da bir toplantı düzenlenmiştir. Toplantıya Fransa, İngiltere, Avusturya, Almanya, İtalya, Rusya ve Osmanlı Devleti katılmıştır. Katılımcılardan Rusya, Balkan topraklarıyla ilgili, Osmanlı aleyhine olan taleplerde bulunmuştur. Bu taleplerin içinde bölgesel silahlanmaya gidilmesi, Osmanlı ordusunun kısmen bölgeden çekilmesi, özerklik gibi konular vardır. Söz konusu talepler Osmanlı hükümetince reddedilmiştir. Bu gelişmenin ardından kısa bir süre sonra, "Avrupa'nın hukukunu müdafaa" etmek amacıyla Rusya, Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etmiştir (Aydın, 1994, s. 498). Rumi takvime göre 1293 tarihinde gerçekleşen ve bu nedenle "93 Harbi" olarak anılan 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı, Balkan toprakları ve Doğu Anadolu bölgesinde iki ayrı cephede gerçekleşmiştir. Her iki cephede de Osmanlı kuvvetleri yetersiz kalmış, Bulgar toprakları ve Kars, Rusların eline geçmiştir (Yalçınkaya ve Yılmazçelik, 2018, s. 539). Bulgar topraklarında gerçekleşen muharebelerde her iki ordu da önemli kayıplar vermiştir. Bu muharebelerden bir kısmı Şıpka Geçidi ve bölgesinde olmuştur. Balkanlar'dan Edirne ve İstanbul'a açılan yolun kilit noktası olan Şıpka çok sayıda muharebeye sahne olmuştur.

1.1. Şıpka Muharebeleri

Şıpka, bugün Bulgaristan sınırları içerisinde yer alan bir geçittir. 2300 metreden fazla yüksekliği olan Balkan Dağlarının içinde, 1300 metre yüksekliğiyle oldukça ünlü bir geçit olan Şıpka, dağlık bölgenin ulaşım imkân veren en önemli geçitlerindedir (Kuyucuklu, 1992, s. 391). Şıpka Geçidi, 93 Harbi'nde Osmanlı-Rus kuvvetlerinin çok sayıda kayıp verdiği önemli bir savaş alanı olmuştur. Savaş sonrasında Rus tarihinde "Rus-Bulgar Kardeşliği"nin bir sembolü olarak görülen geçit, her iki ordunun büyük kayıplar vermesine neden olan çetin bir

coğrafyanın içindedir. Söz konusu geçidin bulunduğu bölge uçurumlar, kayalık alanlar, sarp dağlar ile çevrili olup orduların hareket etmesine çok fazla imkân vermeyen fiziki şartlara sahiptir (Frolova, 2019, s. 135-137).

Şıpka Muharebelerini de içine alan 93 Harbi'nden kısa süre önce Bulgar İsyanı yaşanması da konuyla ilgili önemli bir gerçekliktir. 1876'da yaşanan isyanın ortaya çıkmasında Rusların etkisinin olduğu kaydedilmektedir. Zira Bulgarlar, Balkanlar'da çok uzun süre Osmanlı yönetimi altında yaşayan ve diğer halklara nazaran daha az sorun çıkaran bir kesimi oluşturmuşlardır. Halil İncılık, 19. yüzyılda gerçekleşen isyanlar dışında, Bulgarların isyan hareketlerinden uzak durduğunu, hatta bu yüzyılın ilk yarısında gerçekleşen isyanların da zayıf ve yerel ölçülerde kaldığını belirtir. İncılık, Bulgarların ulusçu akımlardan etkilenmesinin ise 18. yüzyıldan sonra ortaya çıktığını, bu döneme kadar Bulgar diliyle yazılan çok fazla eser olmadığını, Yunan edebiyatı ve Rum kültürünün, yönetiminin Bulgarlar üzerinde etkili olduğunu ifade eder. 18. yüzyılda Rum baskısına karşı oluşmaya başlayan ulusalcı akımın doğuşunda Bulgar keşişlerin rolü vardır. Bulgar milli kimliğinin oluşması ve milis kuvvetlerinin organize edilmesinde, bölgede hâkim olmak isteyen Rusya'nın desteği ve Bulgarları kışkırtması da çok etkili olmuştur (İncılık, 1992, s. 17-26).

Bulgar İsyanıyla ilgili bazı kaynaklardan öğrendiğimize göre, isyan öncesinde Bulgarların Türkler tarafından katledildiğine dair iddialar mevcuttur. Daha da ötesi, Avrupa ülkelerinde, Türklerin Bulgarlara zulmettiğine dair broşürler basılıp Osmanlı aleyhinde propaganda yapılmış olduğu da bilinmektedir (Şimşir, 2017, s. 52). Bu gelişmeler, Balkanlar'daki hareketliliği artırmış, Türklerin Bulgarları katlettiğine dair haberler konunun dini boyut kazanmasına neden olmuştur. İsyân sonrası İstanbul'da yapılan, yukarıda da bahsi geçen konferansta Bulgaristan'ın Hıristiyan valiler tarafından yönetilmesi ve özerk hale getirilmesi, Bulgarca'nın resmi dil olması, bölgesel Bulgar askeri birliklerinin oluşturulması, Türk askerinin merkezi yerler dışına çekilmesi, vergi ve yargı sisteminde bölgeye ayrıcalıklar tanınması, bölgedeki Müslüman halkın silahsızlandırılması talepleri Osmanlı yönetimine bildirilmiştir (Aydın, 1994, s. 498). Taleplerin reddi sonrasında yaşanan gelişmeler 93 Harbi olarak sonuçlanmıştır. Savaş kapsamında, Doğu Anadolu ve Balkanlar'da gerçekleşen muharebelerin en çetin geçtiği noktalardan bir kısmı da Şıpka Geçidi'nde yaşanmış olup 5 ay gibi bir süreyi kapsamaktadır. 1877 Ağustos'unda başlayan muharebeler 1878 Ocak ayına kadar sürmüştür.

Rus birlikleri Temmuz 1877'de Tuna'yı geçip Zıstovi ve Tırnova'yı ele geçirmiştir. İlerleyen günlerde hedef Şıpka Geçidi ve Plevne olmuştur. Şıpka'da bulunan Osmanlı birlikleri, Rus saldırısına büyük mukavemet göstermiştir (Aydın, 1994, s. 498). Fakat bu esnada önemli askeri hatalar yapılmış, Rus kuvvetlerinin başarılı hamleleriyle Osmanlı ordusu zor duruma düşürülmüştür (Şekil 1). Şıpka'nın Plevne müdafaasında önemli rolü olduğunu belirttiği bir makalesinde Ahmet Taşdemir, bu geçidin Rusların eline geçmesi sonrası, Plevne'deki Rus baskısının arttığını ifade eder (2021, s. 118-119). Rus saldırılarının yoğunlaşması sonucu Şıpka'daki Osmanlı kuvvetlerinin geri çekilmesi, İstanbul'daki yöneticilerin askeri idarede değişikliklere gitmesine sebep olmuştur. (Aydın, 1994, s. 498). Rus kuvvetlerine karşı, teknik açıdan üstünlüğü olan Osmanlı ordusunun bulunduğu şartları daha verimli kullanması adına, tek merkezden daha iyi yönetileceği düşünülmüştür. Sultan Abdülhamit'in isteği üzerine askerî bir meclis kurulmuş, Osmanlı ordusunun eğitim, örgütlenme vd. konularda eksik yönlerinin giderilmesi hedeflenmiştir (Özbilgen, 2012, s. 96-98). Ancak bu çalışmalar olumlu anlamda karşılık bulamamış, savaş devam ederken komutan değişikliklerinin yapılması, komutanlar arasında bilgi kopukluğu yaşanması, komutanlar arası anlaşmazlıklar, mevcut asker sayısını korumak adına yapılan zamana bağlı hareket hataları, bulunulan coğrafyanın güncel haline dair bilgi yetersizliği gibi sebepler Osmanlı ordusunun önemli kayıp vermesine neden olmuştur (Taşdemir, 2021, s. 117-136). Karadağ'da görev yaparken Şıpka'ya gönderilen Süleyman Hüsnü Paşa, 93 Harbi'nin neden başarısız sonuçlandığına dair düşüncelerini paylaştığı hatıratında, yaşananları eleştirel bir dille anlatmıştır. Süleyman Paşa, Bulgar halkı içerisinde yeterli sayıda casus yerleştirilmediğini, düşman ordusuna dair yeterli bilgi edinilemediğini,

merkezî karargâhın komutan atamalarında yanlışlıklar yaptığını, merkezden alınacak emre bağlı kalınmasının hareket kısıtlılığını beraberinde getirdiğini, lojistik ve ulaşım konusunda yetersiz kaldığını ifade etmiştir (Yalçınkaya, 2019, s. 460-469). Neticede Şıpka'daki mücadele, Osmanlı Devleti adına olumsuz sonuçlanmıştır.

Şekil 1. 28 Aralık 1877 Şıpka-Şeynova. Osmanlı kuvvetlerini yenilgiye uğratan Rus kuvvetlerinin sevinci resmedilmiş. Sanatçı: Karl Andreyeviç Fisher

Верещагинъ.

Худож. фототипія К. А. Фишера.

28. Шипка-Шейново 28 декабря 1877 г.

Kaynak: Fisher, 1902, s. 36.

Şıpka'nın ardından Plevne savunması başarısız olmuş ve Plevne'deki ordunun komutanı olan Osman Paşa teslim olmuş, Bulgar topraklarında yaşanan muharebeler, 31 Ocak 1878'de yapılan Edirne Mütarekesi ve 3 Mart 1878'de yapılan Ayastefanos Antlaşması ile son bulmuştur (Aydın, 1994, s. 499). Ayastefanos Antlaşmasının imzalanması günümüzde, Bulgaristan'ın Ulusal Kurtuluş Günü olarak kutlanmaktadır. Bulgar topraklarındaki savaşın en çetin geçtiği, Rus-Bulgar kardeşlik ruhunun yaşatıldığı bir nokta olması sebebiyle (Frolova, 2019, s. 144) önemli bir yeri olan Şıpka Geçidi, bu ulusal günde anma programlarına ev sahipliği yapmaktadır. Resmi anma programı, Şıpka-Buzluca Ulusal Milli Parkı içerisinde bulunan Aziz Nikola Tepesi'ne 1930'larda inşa edilen Şıpka Özgürlük Anıtı (Şekil 2) çevresinde yapılmaktadır. Şıpka'da yapılan resmi törenlerin yanında, ülke genelindeki kiliselerde anma programları yapılmaktadır. Bu gün, Bulgar halkı için "yeniden doğuş, yeniden canlanma" gibi anlamlar taşımaktadır (Bulgaristan Konsolosluğu, 2021).

Şekil 2. Şıpka Özgürlük Anıtı ve Şıpka Geçidi'nin kayalıklarla örtülü zemininden bir kareler

Kaynak: Okay, 2016, <https://sevilokay.wordpress.com>

2. Şıpka Türküleri

Şıpka Geçidi'nde gerçekleşen muharebeler, Anadolu ve Balkan sahasına ait bazı türkülerde yer almaktadır. Bu türkülerden bir kısmı günümüzde söylenmeye devam etmekte, bir kısmı ise hafızalardan yavaş yavaş silinmektedir. Özellikle Balkanlar'dan göç eden (muhacir) Türklerin halk müziği repertuarında canlılığını sürdüren metinler olduğu görülmektedir. Metinlerden bir kısmı doğrudan Şıpka bölgesini konu alırken, diğer kısmı Balkanlar'da süren savaşı ve Şıpka'nın da bu savaş alanlarından biri olmasını konu almaktadır. Bu türkülerde Şıpka, Plevne, Varna gibi yerlerin adları geçmektedir. Aşağıda yer alan, "Metin I" ve "Metin II" şeklinde numaralandırılmış olan türkü metinleri doğrudan Şıpka için yakılmıştır.

Metin I³

"Şıpka'nın önünde (aman) bir uzun servi (aman aman)

Kimimiz nişanlı (aman) kimimiz evli

Sılada bıraktım bir saçı telli

Bağlantı:

Adın da yerlere batsın (aman) Şıpka Balkanı

Sebebi sen değil mi (aman) akıttın kanı

Sebebi sen değil mi (aman) Moskof Kıralı

Şıpka'nın önünde (aman) bir yeşil çadır (aman aman)

Çadırın içinde (aman) kumandan yatır

Analar babalar (aman) ağlayıp kalır (efem)

Bağlantı

Şıpka'nın içinde (aman) sıra söğütler (aman aman)

Baş başa yatıyor (aman) yerde şehitler

Şıpka'ya gidenler (aman) babayiğitler

Bağlantı" (THM, Rep. No 5152)

Metin II⁴

"Şıpka'nın içinde (agom) sıra süğütler

Baş başa durmuş (agom) yatır şehitler

Şıpka'ya gidenler (agom) ep baba yigitler

Kanın yerlere damlasın Şıpka gâuri

İsmin yerlere batsın Moskof'ın kralı

³Kırık hava türündeki Metin I, Edirne yöresine aittir. Rakım Ertür'den alınan türkü metni, H.B.Yönetken-M.Sarisözen-R.Yetişen tarafından derlenmiş, Süleyman Şenel tarafından notaya alınmıştır. Türk Halk Müziği Repertuarı'nda 5152 numarasıyla kayıtlıdır. Metnin nota bilgisi, makalenin Ekler bölümünde verilmektedir.

⁴Metin II, Makedonya/Radoviş bölgesinden derlenmiştir.

Şimli'nin içinde (agom) ufacik taşlar
Analer babaler dökeyür yaşler
Agom Moskof'ın kızının cinlidir sesi" (Hasan, 2008, s. 298)

Metin III⁵

"Abdalın geydiği hırka
Asker olmuş fırka fırka
Kelle gider, gitmez Şıpka

Oynaşır suda balıklar
Karadeniz dalgalı
Koç yiğitler askere gidiyor
Nişanlıların başı sevdalı

Atları saldı ormana
Yiğitler döndü aslana
Sılada ağlıyor ana

Oynaşır suda balıklar
Karadeniz dalgalı
Koç yiğitler askere gidiyor
Yavukluların başı sevdalı⁶" (Öztelli, 2002, s. 698)

Metin IV

"Sarayönü sıra sıra söğütler
Oturmuş binbaşı asker öğütler
Bu kavgada ölen babayiğitler

Bulgarya⁷ bizden asker alacak
Alacak da Şıpka'ya yollayacak
Arkamızdan analar ağlayacak..." (Nimetulllah Hafız, 1990, s. 206).

⁵ Metin III, Tahsin Nahit tarafından, Çankırı yöresinden derlenmiştir.

⁶ Söz konusu türkünün, Tahsin Nahit Uygur tarafından yazılan (1932) ve Prof. Dr. Ali Birinci tarafından 2002'de tekrar yayına hazırlanan *Çankırı Halk Edebiyatı* kitabında; "abdal" kelimesi "aptal", "asker" kelimesi "esker" olarak geçmektedir (Uygur, 2002, s. 74-75). Bu ifadelerin, yanlış yazılmış olma ihtimali düşünülerek, makalede Öztelli'nin eserinden yararlanılarak alıntı yapılmıştır.

⁷ Bu metin İgnacz Kunos'un bir eserinde benzer şekilde yer almakta, Bulgarya ifadesi "Bulgariye" şeklinde geçmektedir (Kunos, 1998, s.105). Bk. İgnacz Kunos (1998). *Türk Halk Türküleri* (Haz. Ali Osman Öztürk). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Yukarıda yer alan I ve II numaralı metinler, Şıpka Geçidi'nde geçen çatışmaların halkın düşüncesindeki yansımalarını içermektedir. Bu iki metinde ipucu niteliğinde bazı kelimeler bulunmaktadır. Bu kelimeler Türk kültürüne dair sembolik değer taşımaktadır. Türkülerde bulunan doğa unsurları, nesne, ses yahut eylemlerin sembolik değeri bulunabilir. Bunların sembol olması, gerçek anlamı dışında bir anlamı da taşıyarak kullanılmasından kaynaklanmaktadır (Mirzaoğlu, 2015, s. 37). Metinlerde öncelikle ağaç sembolü geçmektedir. “Servi” ve “söğüt” ağaçlarının ilk dizelerde kullanıldığı görülür. Kültürümüzde ağaçların ruhu olduğuna dair inanışlar mevcuttur. Servi/selvi de özellikle mezarlıklarda görülen bir ağaç türüdür. Bu ağacın yıl boyu yeşil halini koruması, yaşamın devamlılığını anımsatır. Ataların ruhunun bu ağaçtan aldığı enerjiyle göğe ulaşacağı ve ataların ruhlarının Cennet'te olduğuna dair inancı beraberinde getirir (Ergun, 2012, s. 294). Metinde, Şıpka önünde duran servi ağaçları, burada vefat eden Osmanlı askerinin şehitlik mertebesine ulaştığını, yerinin Cennet olduğunu ifade etmek açısından önemlidir. Benzer şekilde söğüt ağacının kullanılmasının da burada bulunan askerlerin yiğit, kahraman kimseler olduğunu vurgulamak amacıyla metinde yer bulduğunu söylemek mümkündür. Çünkü söğüt ağacı Türk kültüründe yiğitlerin gölgesinde oturduğu, evin bahçesinde hane sahiplerine manevi olarak fayda sağlayan, yararlı ve yerli bir ağaç olarak kabul edilir (Ergun, 2012, s. 301-302). Söz konusu ağaç türlerinin anılmasının ardından şehitlerin yattığı bilgisi verilmektedir. 93 Harbi'nde verilen askeri kayıp, şehit sayısının çok fazla olması türküyeye yansımasıdır. Metinlerde ağaç adları ve ardından şehitlere yer verilmesinin tesadüf olmadığı, asker ve şehitlerle ağaçlar arasında kurulan manevi bağdan kaynaklandığını söylemek mümkündür.

Metinlerde askerlerin ardında bıraktıkları anneleri, nişanlıları, eşlerine dair ifadeler mevcuttur. Saçı telli kişi, yeni evlenilen eştir, gelindir. Burada gelin teli ifade edilmektedir. Türk kültüründe yüzyıllar boyunca, gelin başı süslemesinde gümüş gelin teli kullanılmıştır. Savaşın gerçekleştiği 19.yüzyılda da bu geleneğin devam ettiği anlaşılmaktadır. Söz konusu tel, 20.yüzyılda kısmen kullanılmış, günümüz gelin başı süslemelerinde ise kullanımını büyük ölçüde yitirmiştir (Koç ve Kaya Durmaz, 2018, s. 14-27). Savaş esnasında Anadolu ve Balkanlar'da pek çok evde erkek nüfusun azaldığı, bu kişilerin askere çağrıldığı bilinmektedir. Askere giden erkekler sadece evlerinden ayrılmakla kalmamış, ailenin ekonomik gücünün yanında toplumun sosyokültürel yapısında da değişiklikler ortaya çıkmıştır (Demirden, 2021, s. 159). 93 Harbi ve Osmanlı Devletinin son yüzyılında yaşadığı savaşlar bu ortamda gerçekleşmiştir.

I ve II numaralı metinlerde Şıpka'da savaşılan düşmana lanet okunduğu görülür. “Şıpka gâuri, Moskof Kırallı” ve “Şıpka Balkanı”nın bizzat kendisine lanet okunur. Savaşa sebep olan Rus devletine, Rus ordusuna destek olan Hıristiyan Bulgar halkına ve Şıpka bölgesinin doğrudan kendisine duyulan olumsuz hisler türkü metinlerine işlenmiştir. Evdeki eş yahut oğlun gitmesine sebep Şıpka'nın kendisi olmuştur. Burada askerlik, şehitlik, vatanseverlik, yiğitlik gibi değerler önemini korusa da halkın bu konuya çok fazla gönüllülük esasıyla yaklaşmadığını, olumsuz baktığını söylemek mümkündür.

İkinci metinde “Şimli” adlı bir yerleşim yerinin adı geçmektedir. Burası Şumla ya da Şumnu adıyla bilinmektedir. Şumnu (Bulgarca Şumen/Шумен), günümüzde Bulgaristan toprakları içinde bulunan, ülkenin kuzeydoğusunda yer alan, Bulgaristan'ın en eski şehirlerindedir (Kiel, 2010, s. 227). Şumnu, Tunca Vadisi, Eskizağra gibi yerler Şıpka gibi, 93 Harbi'yle Rus güçlerinin eline geçmiştir (Yazıcı ve Demirel, 2006, s. 269).

III ve IV numaralı türkü metinlerinde “Şıpka” ifadesi geçmekte olup bu türküler öncekilere nazaran daha genel bir savaş resmi çizmektedir. Şıpka, Balkanlar'da süren savaşın simgesidir. Kullanılan ifadeler ise farklı tarihi türkülerde ve asker türkülerinde görülen kalıplaşmış ifadelerdir. Metin IV, Balkanlar'da gerçekleşen savaşın önemli merkezlerini

içermekte, Şıpka da bununla bağlantılı olarak yer almaktadır. Makalede Şıpka'ya odaklanıldığı için türkü metninin sadece ilgili bölümü verilmiştir⁸.

III numaralı metin, ilk iki metinden farklıdır. Metinde askere giden, ölümden korkmayan, yiğit erkekler ön plandadır. Türküde yer alan “Kelle gider, gitmez Şıpka” ifadesi, Şıpka'yı canı pahasına koruyan askerlerin ruh halini anlatmaktadır. Yine bu metinde geçen “Yiğitler döndü aslana”, askerinin cesaretini, kahramanlığını vurgulamak içindir. Metin genel olarak askerinin kahramanlığını öven bir söyleme sahiptir. Nişanlılarını ardında bırakan, “koç yiğit” askerlerinin vatanseverliği, fedakârlığı anlatılır. Metnin ikinci ve dördüncü bentlerini oluşturan “Oynaşır suda balıklar..... Nişanlıların başı sevdalı” kullanımını, metnin temasına uyumlu olmayıp, hece sayısı açısından kısmen uyumluluk göstermektedir. Bu bölümün, “Meşeden Gel A Sürmelim Meşeden” adıyla, Türk Halk Müziği Kırık Hava Repertuarı'nda kayıtlı olan 29 numaralı türkü ile benzer bir yapıya sahip olduğu tespit edilmiştir. Bu türküde “Oynaşır balıkları Karadeniz dalgalı/ Bu yıl güzellerin başı sevdalı” şeklinde nakarat bölümü bulunmaktadır (THM, Rep. No 29). Metin III'te bulunan bahse konu dizelerin diğer türküde benzer şekilde bulunması, türkülerde kullanılan ortak söz kalıplarıyla izah edilebilir. Söz kalıplarının türküler arası dolaşımı söz konusudur.

Son metinde, “Bulgarya” ifadesi kullanılmaktadır. Bu ifadenin Bulgarların yaşadığı toprakları anlatmaktan ziyade, bölgenin fiilen bir Bulgar devleti niteliği taşıdığını anlatması mümkündür. Bunun dışında, söz konusu kelimenin türküye sonraki yıllarda eklenmesi de olasıdır. Ayastefanos Antlaşması sonrasında özerklik kazanan Bulgar devleti, 20.yüzyıl başlarında bağımsızlığını ilan etmiştir. Metinde geçen “Bulgarya” ifadesi de bu dönemden sonra metne eklenmiş olabilir. Zira bu kelimenin Bulgaristan'ın özerkliğini kazanması sonrası çıkan ayaklanmalarda kullanıldığı bilgisi mevcuttur (Şile, 2019, s. 54). Bu da türkülerde bulunan yer adlarının zaman içinde, nesiller arasında aktarılırken değişim gösterebilmesinden kaynaklanmaktadır.

2.1. Şıpka Türkülerinin Yapısal ve Müzikal Özellikleri

Makalede yer alan dört metnin bir kısmı benzer bir kısmı farklı yapılar gösterir. Metin I ve Metin II, 11'li hece ölçüsüne sahiptir, metnin ana dizeleri 6+5=11 ölçüsünden oluşur. Kavuştak (nakarat) bölümleri ise 7+5=12'li hece ölçüsüyle oluşturulmuştur. Metinlerde yer alan “aman” ve “agom” ifadeleri, Pertev Naili Boratav'ın belirttiği gibi “ilave, zaid” kelimelerdir. Bunlar, metnin müzikal yapısına zenginlik kattığı gibi güfte ve musikinin birbirini tamamlamasını sağlar (Boratav, 2017, s. 349-350). Söz konusu ifadeler, hece ölçüsüne dâhil edilmez. Bu nedenle, metinlerin hece ölçüsünün dizelerin tamamına yakınında tutarlı olduğunu söylemek mümkündür. Metin I'in nota bilgisi mevcuttur. THM Kırık Hava Repertuarı'na 5152 numarasıyla kaydolunmuş türkünün ölçüsü 9/8'dir. Bitiş sesi La'dır. 8 ses genişliğine sahiptir. Metnin TRT Radyo sanatçıları tarafından bir konserde yapılmış icrası mevcuttur⁹. Tarihi konulu türkülerin söylendiği söz konusu konserde icrasının dışında, icra ortamına dair bilgi elimizde mevcut değildir. Metin II'nin eski yahut güncel bir icra kaydına ulaşamamıştır, nota bilgisi mevcut değildir. Hamdi Hasan, Makedonya/Radoviş'ten derlenmiş II numaralı metnin de içinde bulunduğu tarihi olayları anlatan türkü örneklerinin eskiye nazaran azaldığını belirtmektedir (2008, s. 33).

Metin III, ilk iki metinden yapı açısından farklılık gösterir. Genel olarak 8'li hece ölçüsüyle oluşturulduğunu söylemek mümkünse de bazı mısraların 7, bazılarının 10 heceden oluşması, dizeler arasında uyumsuzluk olduğunu göstermektedir. Ana bölümler ile “Oynaşır suda balıklar...” şeklinde başlayıp “Nişanlıların başı sevdalı” dizesiyle biten kavuştak bölümünün hece ve kafiye açısından uyumsuz olduğunu söylemek mümkündür. Bu metnin icra

⁸ Metnin tamamı için bk. Nimetullah Hafız (1990). *Bulgaristan Türk Halk Edebiyatı Metinleri I*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

⁹İlgili icra için bkz. Radyo Sanatçıları THM “93 Harbi'nden 9 Eylül'e Saklı Türküler”. https://www.youtube.com/watch?v=c8-qypqHBv8&ab_channel=TRTRadyo (Erişim Tarihi: 31.03.2022).

edilmiş ses ya da görsel nitelikli kaydına ulaşılamamıştır. Fakat icra ortamına dair bazı bilgiler mevcuttur. Halil Bedi Yönetken, 1938'de Çankırı'da gerçekleştirdiği bir alan gezisinde, Yaran sohbetlerinde tarihi konulu türkülerin icra edildiğini belirtir. Bu türküler içinde Osmanlı-Rus Harbi'ne ait parçalar da vardır. Türküler bu meclislerde saz ve def eşliğinde icra edilir (Yönetken, 2006, s. 27). Tahsin Nahit Uygur, Şıpka Türküsü'nü Çankırı'da söylenen türküler içerisinde değerlendirir (2002, s. 65-75). Şıpka Türküsü, Osmanlı-Rus Harbi ile ilgili olduğuna göre, bu türkünün, geçmiş zamanlardaki Yaren sohbetlerinde, tarihi türküler içerisinde icra edilmesi kuvvetle muhtemeldir. Üçüncü metnin nota bilgisi mevcut değildir.

Metin IV'ün icra edilmiş tarzına, icrasına dair bir kaynak elimizde mevcut değildir. Nota bilgisi de bulunmamaktadır. Metnin hece ölçüsü, her dizede tamamen uyumlu olmasa da 6+5=11 şeklindedir.

Sonuç

Şıpka Geçidi'nde gerçekleşen muharebeleri anlatan türkü metinleri analiz edildiğinde, metinlerin tarihi gerçeklikle uyumlu olduğu tespit edilmiştir. Muharebelerde çok sayıda şehit verilmesi, askerler ve artlarında bıraktıkları ailelerinin durumu, savaşın müsebbibi olan Rus güçleri ve onlara yardım eden Bulgar halkı, Şıpka ve Şimli (Şumnu) yer adları bu uyumluluğu sağlayan ifadelerdir. Selvi ve söğüt ağaçlarının şehitlerle olan sembolik bağı, Türk kadınının savaşa giden yakını için takındığı tavrı, savaş olgusuna verilen olumsuz tepkiler ise türkülerin yaratıldığı ortamın, sosyal ve psikolojik boyutunu anlamamızı sağlamaktadır. Metinlerin türkü formuna uygun olarak, kavuştak bölümüne sahip ve hece ölçüsüyle oluşturulmuş olduğu tespit edilmiştir. Günümüzde icra sıklığı azalan tarihi türkü metinlerinin, varsa notalı olarak müzikal analizi yapılmıştır. Eldeki veriler ışığında Şıpka'yı anlatan türkülerin, literatür verilerinde görülen müzikal bilgi ve icra bağlamı konusundaki eksikliklerden hareketle, unutulmaya, daha az söylenmeye başlandığı sonucuna ulaşılmıştır.

Kaynakça

- Acun, F. (2016). Milli Mücadele Dönemi Türküleri Üzerine Örnek Bir Çalışma. *Folklor/Edebiyat*, 22 (87), 85-114.
- Aydın, M. (1994). Doksanüç Harbi. *TDV İslam Ansiklopedisi*, (9), 498-499.
- Boratav, P. N. (1969). *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Boratav, P.N. (2017). *Folklor ve Edebiyat II*. Ankara: BilgeSu Yayıncılık.
- Bulgaristan Konsoloslugu Web Sitesi (2021). Bulgaristan, ulusal kurtuluş gününü kutladı. <https://www.bulgaristankonsoloslugu.com/duyurular/bulgaristan-ulusal-kurtulus-gununu-kutladi> (Erişim Tarihi 28.03.2022).
- Demirden, N. (2021). The Song of the First World War and Its Reflection in Laments: Examples of Hey Onbeşli, On Altılı, On Yedili. F.G. Mirzaoğlu-K. Gülbeyaz (Ed), *Traditional Music Culture Studies-I* (ss. 147-164). Sakarya: Sakarya Üniversitesi Yayınları.
- Ergun, P. (2012). *Türk Kültüründe Ağaç Kültü*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını.
- Fisher, K. A. (1902). *Albom Kartın v Pamyat 25-letiya Rusko-Turetskoy Voynı 1877-1878*. Moskva: Tipo-Litogr. T-va İ.N.Kuşrenev i Ko.
- Frolova, M. M. (2019). Şıpka (İyul-Avgust 1877 G.): Ruskiye i Bolgarı po Vospominaniyam Uçastnikov Russko-Turetskoy Voynı. *Slavinsky Almanah* (3-4) (ss.134-156). Doi: 10.31168/2073-5731.2019.3-4.1.07
- Gülsoy, E. (2018). Kuruluştan İstanbul'un Fethine. Tufan Gündüz (Ed), *Osmanlı Tarihi El Kitabı* (ss. 13-60). Ankara: Grafiker Yayınları.

- Hafız, N. (1990). *Bulgaristan Türk Halk Edebiyatı Metinleri I*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Hasan, H. (2008). *Makedonya Türklerince Söylenen Türküler*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını.
- Hayta, N. ve T. S. Birbudak (2010). *Balkan Savaşları'nda Edirne*. Ankara: Genelkurmay Basımevi.
- İnalçık, H. (1992). *Tanzimat ve Bulgar Meselesi*. İstanbul: Eren Yayıncılık.
- İpek, N. (2002). 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı. *Türkler Ansiklopedisi* (13), 15-24.
- Karpat, H. K. (2012). *Balkanlar'da Osmanlı Mirası ve Milliyetçilik*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Karpat, K. H. (1992). Balkanlar. *TDV İslam Ansiklopedisi* (5), 25-32.
- Kiel, M. (2010). Şumnu. *TDV İslam Ansiklopedisi* (39), 227-230.
- Koç, F. ve L. Kaya Durmaz (2018). Moda Süreci Bağlamında Gelin Başlığı Tanzimlerinde Estetik Değerler ve Tasarım Özelliklerindeki Değişim (Giresun İli Şebinkarahisar Örneği). *Akademik Bakış Dergisi* (69), 12-30. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/568429>
- Kunos, İ. (1998). *Türk Halk Türküleri*. A. O. Öztürk (Ed). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Kuyucuklu, N.(1992). Bulgaristan. *TDV İslam Ansiklopedisi*. (6), 391-396.
- Mirzaoğlu, F. G. (2015). *Halk Türküleri*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Mirzaoğlu, F. G. (2021). Turkish Masculine Figure in Four Hungarian Ballads. F. G. Mirzaoğlu-K. Gülbeyaz (Ed). *Traditional Music Culture Studies-I* (ss.73-106). Sakarya: Sakarya Üniversitesi Yayınları.
- Okay, M. (2016). *İkinci Kez Şipka'dayız (Akordeon 13)*. <https://sevilocay.wordpress.com/2016/10/01/ikinci-kez-sipkadayiz-akordiyon-13/> (Erişim Tarihi: 03.04.2022)
- Ortaylı, İ. (2019). *İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı*. İstanbul: Kronik Kitap.
- Özbek, M. (1981). *Folklor ve Türkülerimiz*. İstanbul: Ötügen Neşriyat A.Ş.
- Özbilgen, E. (2012). *Osmanlı'nın Balkanlardan Çekilişi/Süleyman Hüsnü Paşa ve Dönemi*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Öztelli, C. (2002). *Evlerinin Önü Türküler*. İstanbul: Özgür Yayınları.
- Radyo Sanatçıları THM. *93 Harbi'nden 9 Eylül'e saklı türküler*. https://www.youtube.com/watch?v=c8-qypqHBv8&ab_channel=TRTRadyo (Erişim Tarihi: 31.03.2022).
- Şile, T. K. (2019). *Balkan Gazetesi'ne Göre Bulgaristan'da Sosyal ve Siyasi Gelişmeler (1906-1908)* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Şimşir, B. N. (2017). *Balkan Savaşlarında Rumeli Türkleri*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Taşdemir, A. (2021). Harp Prensipleri Bağlamında 93 Harbi'nde Şipka Taarruzları. *Harp Tarihi Dergisi* (3), 115-166.
- THM Repertuarı. Repertuar No: 5152. *Şipka'nın Önünde Bir Uzun Servi*. <https://www.repertukul.com/SIPKA-NIN-ONUNDE-BIR-UZUN-SERVI-5152> (Erişim Tarihi 30.03.2022).

THM Repertuarı. Repertuar No:29. *Meşeden Gel A Sürmelim Meşeden.*
<https://www.repertukul.com/MESEDEN-GEL-A-SURMELIM-MESEDEN-29> (Erişim Tarihi 30.03.2022).

Uygur, T. N. (2002). *Çankırı Halk Edebiyatı*. A. Birinci (Haz). Ankara: Okuyan Adam Yayınları.

Uzunçarşılı, İ. H. (2011). *Osmanlı Tarihi/ IV. Cilt 1.Bölüm*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Yalçınkaya, M. A. (2019). Rumeli Garp Orduları Başkumandanı Süleyman Hüsnü Paşa'nın 93 Harbi Mağlubiyetine Dair Görüşleri. *1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı (93 Harbi)-Vatan Neresi?- Uluslararası Sempozyumu 1-2 Kasım Bildirileri*. Türk Ocakları İstanbul Şubesi Yayını.Cilt 1 (1), 460-483. <http://acikerisim.ktu.edu.tr/jspui/handle/123456789/2048>

Yalçınkaya, M. A. ve İ. Yılmazçelik (2018). Yeniden Yapılanma. T. Gündüz (Ed). *Osmanlı Tarihi El Kitabı*. Ankara: Grafiker Yayınları.

Yazıcı, H. ve M. Demirel. (2006). "93 Harbi" (1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı)'nden Sonra Eskişehir'e Yerleştirilen Göçmenler". *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* (29), 267-278.

Yönetken, H. B. (2006). *Derleme Notları/I. Kitap*. Ankara: Sun Yayınevi.

Ekler

Ek 1. Şıpka'nın Önünde Bir Uzun Servi (93 Harbi Türküsü) Notası

TRT MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
THM REPERTUAR SIRA NO: 5152
İNCELEME TARİHİ: 19.06.2019

DERLEYEN:
(Ank. Dev. Kons. Adına)
H. B. YÖNETKEN,
M. SARISOZEN
R. YETİŞEN

YÖRESİ:
EDİRNE

KİMDEN ALINDIĞI:
Rakım ERTÜR

M: ♩ = 186

DERLEME TARİHİ
14.08.1947

NOTAYA ALAN:
Süleyman ŞENEL
09.06.2019

**ŞIPKA'NIN ÖNÜNDE BİR UZUN SERVİ
(93 HARBİ TÜRKÜSÜ)**

(SAZ)

ŞIP KA ZIZZ -Ö- ZÜZ DE A MAN Bİ RU ZUN
ŞIP KA ZIZZ -Ö- ZÜZ DE DE A MAN SI RY ŞİL
SER Vİ A MA NA MAN KI MI MİZ Zİ SAN
CA DI RA MA ZA MAN CA DI MAZ RI YA CİN
CÜT LE RA MA ZA MAN BAŞ BA SA ŞA Yİ Tİ
LI A MAN KI MI MİZ EV LI
DE A RA MAN KU MAN DAN SE HIT TİR
YO RA MAN YER DE ŞE LER
KI MI MİZ Zİ SAN LI A MAN KI MI MİZ
CA MI MİZ Zİ SAN LI A MAN KI MI MİZ
BAŞ DI RI YA CİN DE YO RA MAN KU MAN DAN
EV LI SI LA DA BI RAK
YA HIT TİR ŞİB NA LAR BA BA
HIT LER ŞİB KA YA CI CI DEN

ŞIPKA'NIN ÖNÜNDE BİR UZUN SERVİ

- 2 -

17

TI MA MAN BİR SA ÇI TEL _____ Lİ A MA NA MAN _____
LA RA MAN AĞ LA YI KA _____ LI RA MA NA MAN _____
LE RA MAN BA BA YI GİT _____ LER A MA NA MAN _____

19

A DIN DA YER LE RE BAT SI NA MAN _____ ŞİB KA BAL _____
A DIN DA YER LE RE BAT SI NA MAN _____ ŞİB KA BAL _____
KA NIN DA YER LE RE DAM LA _____ SIN _____ ŞİB KA GA _____

21

KA _____ Nİ _____ SE BE Bİ SEN DE _____ ÇİL
KA _____ Nİ _____ SE BE Bİ SEN DE _____ GİL
VU _____ RU _____ İS MİN DE YER LE RE BAT

23

Mİ A MAN _____ A KİT TIN _____ KA _____ Nİ _____
Mİ A MAN _____ A KİT TIN _____ KA _____ Nİ _____
Sİ NA MAN _____ MOS KOF KI _____ RA _____ LI _____

Kutay ÖZTÜRK

1.
ŞIPKA'NIN ÖNÜNDE (aman) BİR UZUN SERVİ (aman aman)
KİMİMİZ NİŞANLI (aman) KİMİMİZ EVLİ
SİLADA BIRAKTIM BİR SAÇI TELLİ

ADIN DA YERLERE BATSIN (aman) ŞIPKA BALKANI
SEBEBİ SEN DEĞİL Mİ (aman) AKITTİN KANI
SEBEBİ SEN DEĞİL Mİ (aman) MOSKOF KIRALI

2.
ŞIPKA'NIN ÖNÜNDE (aman) BİR YEŞİL ÇADIR (aman aman)
ÇADIRIN İÇİNDE (aman) KUMANDAN YATIR
ANALAR BABALAR (aman) AĞLAYIP KALIR (efem)

BAĞLANTI: . . .

3.
ŞIPKA'NIN İÇİNDE (aman) SIRA SÖĞÜTLER (aman aman)
BAŞBAŞA YATİYOR (aman) YERDE ŞEHİTLER
ŞIPKA'YA GİDENLER (aman) BABAYİĞİTLER

BAĞLANTI: . . .

ŞIPKA: Kuzey ve Güney Bulgaristan'ı birbirine bağlayan 1326 metrede bulunan geçit.

Kaynak: THM, Rep.No 5152

ETİK ve BİLİMSEL İLKELER SORUMLULUK BEYANI

Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara ve bilimsel atıf gösterme ilkelerine riayet edildiğini yazar(lar) beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi'nin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk makale yazarlarına aittir.

ARAŞTIRMACILARIN MAKALEYE KATKI ORANI BEYANI

1. yazar katkı oranı : %70
2. yazar katkı oranı : %30

Bu çalışma, TÜBİTAK tarafından desteklenmiştir, proje no: 121K281.

Destekleri için TÜBİTAK'a teşekkür ederiz.